

STARNUTIE POPULÁCIE A JEHO ODRAZ V DÔCHODKOVOM SYSTÉME SR

Silvia Šipikalová

Abstrakt

Jedným zo závažných prejavov demografických zmien slovenskej spoločnosti je starnutie jeho obyvateľstva. Dôsledkom zvyšovania obyvateľov v poproduktívnom veku, predlžovania veku dožitia a znižovania obyvateľov v predproduktívnom veku sa systém dôchodkového zabezpečenia stáva neudržateľným. V roku 2004 pristúpila SR k zásadnej premene dovtedajšieho systému dôchodkového zabezpečenia a na základe zahraničných skúseností postavila dôchodkový systém na troch pilieroch – priebežný verejný, kapitalizačný súkromný a dobrovoľný systém sporenia na starobu. Zámerom príspevku je zamerať sa na fungovanie dôchodkového systému SR od začiatku reformy až po súčasnosť s dôrazom na prvý a druhý pilier, ktoré sú v systéme nosné a ktoré podliehajú častým legislatívnym zmenám. Do budúcnosti je otázne, či uskutočnené zmeny dôchodkového systému prinesú vyššiu kvalitu života občanov v starobe a či sa zabezpečí jeho finančná udržateľnosť.

Kľúčové slová: starnutie populácie, dôchodkový systém, verejný pilier, kapitalizačný pilier

JEL Code: H55, J11

AN AGEING POPULATION AND ITS REFLECTION IN THE PENSION SYSTEM OF THE SLOVAK REPUBLIC

Abstract

One of the main impacts of demographic changes in Slovak society is ageing of its population. Because of increasing population in the productive age, life prolongation and the reduction of population in pre-age pension schemes become unsustainable. In 2004, the Slovak Republic has started to the fundamental change of pension security system and based on international experience, the pension system built on three pillars – PAYG public scheme, private and voluntary funded savings schemes for old age. The aim of this paper is to focus on the functioning of the pension system of the Slovak Republic since the beginning of the reform to the present, with emphasis on the first and second pillars of the system and which underlie to frequent legislative changes. In the future, it is questionable whether the

modifications of the pension system will lead to higher quality of life in old age and to ensure its financial sustainability.

Key words: population ageing, pension system, public pillar, capitalisation pillar

JEL Code: H55, J11

Úvod

Starnutie obyvateľstva SR sa stáva jednou z najväčších výziev 21. storočia, pretože zasahuje viaceré sféry národného hospodárstva. I keď dnes ešte nie sú prejavy tohto javu také zrejmé, prognóza demografického vývoja Eurostatu do roku 2060 poukazuje na zrýchľovanie procesu starnutia. Starnutie populácie môžeme zjednodušene vymedziť ako zvyšovanie priemerného veku obyvateľstva. Kým dnes je medián veku obyvateľa SR 39 rokov, tak podľa prognózy EUROPOP2013 to bude v roku 2060 až 52,5 roka. Toto starnutie je čiastočne spôsobené poklesom pôrodnosti a čiastočne zvyšovaním strednej dĺžky života. Tieto trendy nachádzajú svoj odraz v menšom počte mladých ľudí a stále väčšom počte starších ľudí, čo spôsobuje rast vekového mediánu. Zvyšovanie strednej dĺžky života a odchod silných populačných ročníkov do dôchodku jednoznačne zvyšuje nároky na HDP a rozpočtové tlaky smerujú k zmenám v dôchodkových schémach. Problematika slovenského dôchodkového systému bola predmetom skúmania viacerých slovenských odborníkov (Virdzek, T. – Šebo, J., Sivák, R. – Ochotnický, P., Čambalová, A., Rievajová, E. – Sika, P. – Husáková, M., Špirková, J. – Spišiaková, M. a iní) ako aj medzinárodných štúdií (OECD, EK..) a stále nestráca na svojej aktuálnosti.

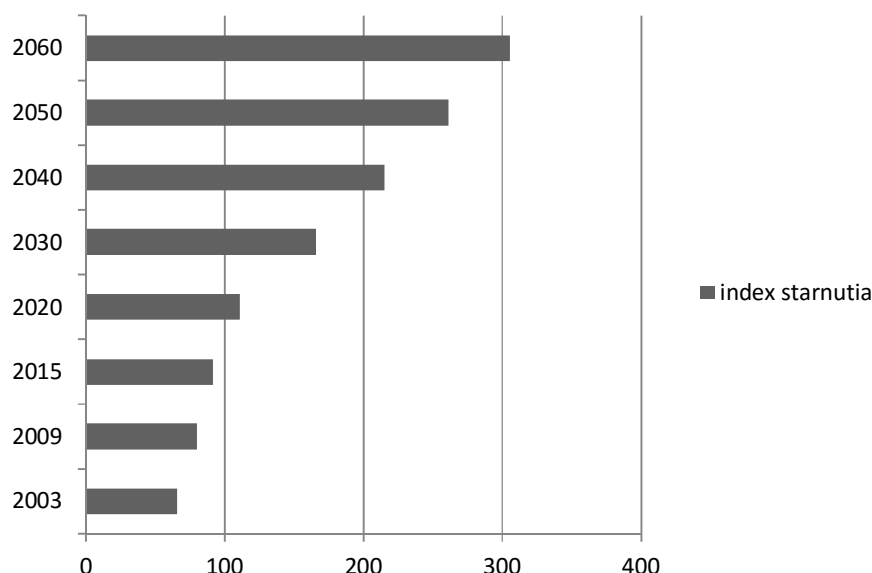
1 Starnutie obyvateľstva SR

Starnutie obyvateľstva môžeme skúmať na základe niekoľkých ukazovateľov. My sa zameriame na index starnutia, ktorý vyjadruje podiel osôb v poproduktívnom veku k osobám v predproduktívnom veku, ďalej na priemerný vek obyvateľstva a medián veku a nakoniec na strednú dĺžku života.

Index starnutia sa od roku 2003 postupne zvyšuje a v roku 2015 podľa odhadov dosiahne hodnotu 91,39. Na 100 detí vo veku 0-14 rokov tak v súčasnosti pripadá skoro 92 osôb vo veku 65+. I keď sa podľa prognózy zvýši úhrnná plodnosť zo súčasných 1,29 na 1,53 v roku 2060 (nárast o 0,24 percentuálneho bodu, ďalej p.b.), do budúcnosti sa bude vývoj naďalej viac zhoršovať, pretože postupne bude viac obyvateľov v poproduktívnom veku ako v predproduktívnom. Je to dôsledkom vstupu silných populačných ročníkov do

poproduktívneho veku, lepšou kvalitou života starších osôb oproti minulosti a s tým spojeným predlžovaním strednej dĺžky života. Zrýchľujúci sa proces populačného starnutia môže zmierniť migrácia, avšak zrejme ho významnejšie neovplyvní.

Graf 1: Index starnutia v SR

Zdroj: Eurostat, EUROPOP2013, [proj_13npms], cit. 01.10.2015

Podľa prognózy Eurostatu EUROPOP2013 bude v roku 2030 pripadať skoro 166 osôb v poproduktívnom veku na 100 detí v predproduktívnom veku a v roku 2060 to už bude v pomere 305:100.

Priemerný vek žijúcich osôb ako aj vekový medián sa tiež postupne zvyšujú a vzhľadom na zvyšovanie nádeje na dožitie budú rásť tieto ukazovatele rýchlejšie oproti súčasnosti.

Tab. 1: Priemerný vek a vekový medián obyvateľov SR

	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2014
Priemerný vek	36,82	37,41	37,99	38,49	39,05	39,60	39,87
Medián veku	:	:	:	:	37,74	38,60	39,00

: údaje nie sú k dispozícii

Zdroj: Slovstat, cit. 01.10.2015

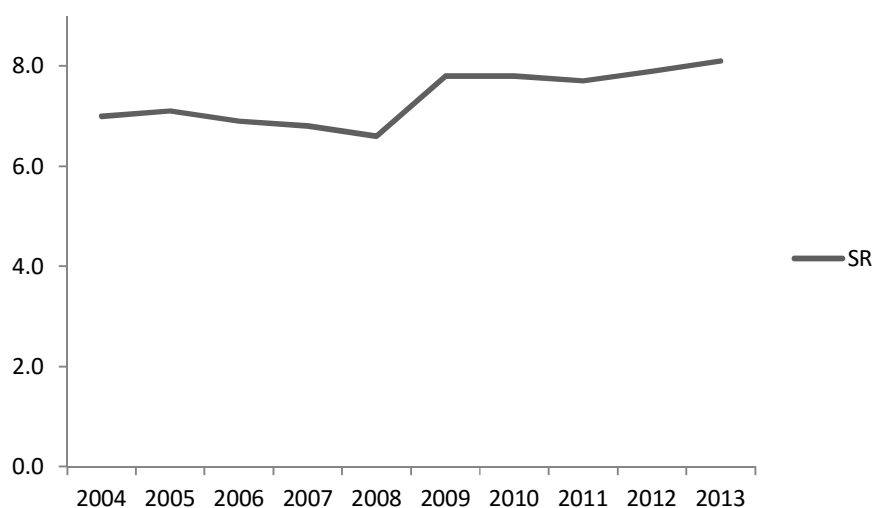
Kým dnes polovica obyvateľov má vek nižší ako 39 rokov a polovica obyvateľov má vek vyšší ako 39 rokov, tak v roku 2030 bude vekový medián vo výške 45,7 rokov a v roku 2060 na úrovni 52,5 rokov.

Zvyšovanie strednej dĺžky života v kombinácii s nízkou plodnosťou vypovedá tiež o zrýchľovaní procesu starnutia na Slovensku. Stredná dĺžka života sa dlhodobo zvyšuje, i keď v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ pomalšie. Od roku 2003 do roku 2015 sa zvýšila stredná dĺžka života mužov o 3,33 rokov na súčasných 73,1 rokov a u žien o 2,58 rokov na 80,2 rokov. V roku 2060 dosiahne stredná dĺžka života u mužov úroveň 82,3 rokov (+9,2 rokov oproti 2015) a u žien 87,4 rokov (+7,2 rokov oproti 2015). Môžeme vidieť, že stredná dĺžka života mužov bude rásť rýchlejšie ako u žien.

1.1 Výdavky na dôchodky

Z ekonomického hľadiska starnutie obyvateľstva zvyšuje výdavky na dôchodkové dávky. V roku 2013 predstavovali výdavky na dôchodky 8,1 % z vytvoreného HDP. Ako môžeme vidieť z grafu 2 výdavky na dôchodky od roku 2004 do roku 2008 mierne klesali a v roku 2009 sa medziročne zvýšili o 1,2 p.b. a od roku 2009 výdavky na dôchodky stagnujú.

Graf 2: Výdavky na dôchodky (% z HDP)

Zdroj: Eurostat, [spr_exp_sum], cit. 01.10.2015

Podľa The 2015 Ageing Report sa zvýšia verejné výdavky na dôchodky na Slovensku zo súčasných 8,1 % na 10,2 % v roku 2060, čo predstavuje nárast o 2,1 p.b. I keď v prvej polovici projektovaného obdobia budú výdavky mierne klesať, po roku 2033 budú opäť narastať. K nárastu výdavkov prispievajú skôr starobné a predčasné dôchodky ako invalidné a pozostalostné.

Tab. 2: Zmena vo verejných výdavkoch na dôchodky (ako % z HDP, p.b.)

	2013-2020	2020-2030	2030-2040	2040-2050	2050-2060	2013-2060
SR	-0,1	-0,4	0,5	1,0	1,1	2,1

Zdroj: The 2015 Ageing Report, s.74

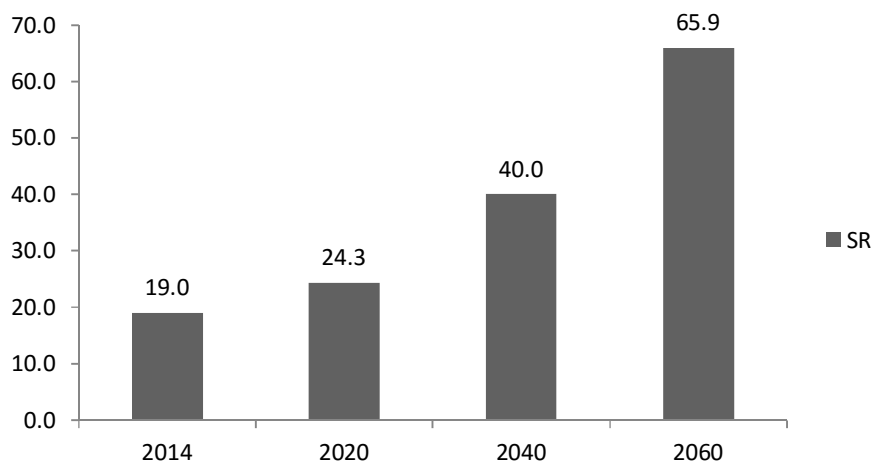
Na Slovensku ako aj vo väčšine členských krajín EÚ dôjde ku poklesu verejných výdavkov na dôchodcov pod vekovou hranicou 70 rokov a naopak sa zvýšia výdavky na dôchodcov vo veku 75+¹. Tento trend je dôsledkom zvýšenia zákonného dôchodkového veku, sprísnenia podmienok na predčasný starobný dôchodok ako aj na invalidný dôchodok vo väčšine krajín EÚ. Zvýšenie výdavkov u vekovej kategórii dôchodcov 75+ súvisí s predlžovaním veku dožitia, pretože viac ako 1/2 verejných dôchodcov bude starších ako 75 rokov v roku 2060 oproti 1/3 v roku 2013.

Tab.3: Verejné výdavky na dôchodky podľa vekových skupín (% z HDP)

Krajina	Rok	Veková skupina					
		-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75+
SR	2013	0,7	0,5	1,9	1,6	1,3	2,2
	2060	0,4	0,2	0,3	1,5	2,1	5,7

Zdroj: The 2015 Ageing report, s.81

Starnutie obyvateľstva vedie nielen k zvýšeniu počtu ľudí v dôchodkovom veku v pomere k počtu obyvateľov v produktívnom veku, ale tiež predovšetkým k zvýšeniu počtu rokov, ktoré ľudia strávia na dôchodku.

Graf 3: Index ekonomickej závislosti

Zdroj: Eurostat, [proj_13ndbims], cit. 18.10.2015

¹ European Commission. The 2015 Ageing Report. Economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (2013-2060). European Economy 3/2015, s.79

Kým v roku 2014 bol pomer medzi obyvateľmi v poproduktívnom veku a produktívnom veku na Slovensku 19,6, tak do roku 2060 tento pomer podľa prognózy Eurostatu vzrastie až na 65,9.

Tab.4: Priemerná doba poberania dôchodku v SR

	2014	2020	2040	2060	Zmena 2014-2060
muži	16,8	17,7	19,1	20	3,2
ženy	22,7	21,9	23,6	23,3	0,6

Pozn. Dobou poberania dôchodku sa rozumie stredná dĺžka života pri dosiahnutí dôchodkového veku z prierezových úmrtnostných tabuliek. Pri pokračovanom znižovaní úmrtnosti bude skutočná dĺžka poberania dôchodku o niečo dlhšia.

Zdroj: The 2015 Ageing report, s.67

Nepriaznivý demografický vývoj obyvateľstva tak predstavuje problém pre finančnú udržateľnosť, solventnosť a primeranosť dôchodkových systémov. Spoločnou črtou všetkých členských štátov EÚ je silná angažovanosť verejného sektora v dôchodkovom systéme, pričom niektoré krajiny pristúpili k posilneniu súkromných dôchodkových fondov a k zlepšeniu ich komplementárnej úlohy pri zabezpečovaní primeraného dôchodku. SR urobila niekoľko zásadných zásahov vo svojom dôchodkovom systéme s cieľom zmiernenia dopadov starnutia populácie a zníženia nárokov na verejné zdroje, ktoré budú predmetom nasledujúcej časti.

2 Dôchodkový systém SR a jeho premeny v období 2004-2015

Na Slovensku bolo od roku 2004 uskutočnených viacero zásadných zmien v dôchodkovom systéme s troma konkrétnymi cieľmi. Prvým cieľom bolo zmeniť predchádzajúci dôchodkový systém, založený takmer výlučne na priebežne financovanom systéme dôchodkového zabezpečenia, na moderný trojpilierový systém s jasným vzťahom medzi zaplateným poistným a následným benefitom zo systému². Druhým cieľom bolo zlepšiť dlhodobú fiškálnu udržateľnosť systému, najmä v kontexte očakávaných demografických zmien v najbližších desaťročiach. Tretím cieľom bolo diverzifikovať zdroje príjmov v starobe, čím sa zároveň čiastočne znižuje riziko negatívneho vplyvu na dôchodok z dôvodu nepriaznivého vývoja v jednotlivých pilieroch.

² Novysedlák, V. – Porubský, M. – Gábik, R.: „Analýza dlhodobej udržateľnosti a návrhy na zmenu dôchodkového systému SR, s.5-6

Tab.5: Základné znaky dôchodkového systému SR

Pilier	I.	II.	III.
Účasť	povinná	dobrovoľná	dobrovoľná
Vlastníctvo	verejné	súkromné	súkromné
Financovanie	priebežné	kapitalizácia	kapitalizácia
Dávková schéma	dávково definovaná	príspevkovo definovaná	príspevkovo definovaná
Dávky	starobný dôchodok, predčasný dôchodok, dôchodok, pozostalostné dôchodky	dôchodok, starobný dôchodok, invalidný dôchodok, pozostalostné dôchodok so zvyšovaním, doživotný dôchodok so zvyšovaním a s pozostalostným krytím, dočasný dôchodok, programový výber, dočasný dôchodok v režime malá nasporená suma, programový výber v režime malá nasporená suma	doplňkový starobný dôchodok, doplňkový dôchodok, výsluhový dôchodok, jednorazové vyrovnanie, predčasný výber
Inštitucionálne zabezpečenie	Sociálna poisťovňa	Dôchodkové správcovské spoločnosti (6)	Doplňkové dôchodkové spoločnosti (4)
Legislatívna norma	Zákon č. 431/2003 v znení neskorších predpisov	Zákon č. 43/2004 v znení neskorších predpisov	Zákon č. 650/2004 v znení neskorších predpisov

Zdroj: vlastné spracovanie.

Prijatím zákona č.461/2003 Z.z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov s účinnosťou od 1.1.2004 došlo k prechodu zo zabezpečovacieho systému na poistný systém s cieľom posilnenia princípu zásluhovosti pri zohľadnení primeranej miery solidarity. Dovtedy používaný systém dôchodkového zabezpečenia neumožňoval flexibilne reagovať na ekonomické a demografické zmeny a pôsobil demotivačne. V priebežnom systéme sa dávka poskytuje v závislosti od počtu rokov platenia poistného a od výšky príjmu, z ktorého sa platilo poistné na dôchodkové poistenie. Ide o dávково definovaný systém. Pri určovaní dôchodkových dávok z I. piliera sa tak zohľadňuje obdobie dôchodkového poistenia, priemerný osobný mzdový bod a aktuálna dôchodková hodnota. Priemerný osobný mzdový bod sa vypočíta ako podiel súčtu osobných mzdových bodov a obdobia dôchodkového poistenia v rozhodujúcom období, pričom osobný mzdový bod vyjadruje pomer vymeriavacieho základu poistenca ku priemernej mzde v národnom hospodárstve pre príslušný kalendárny rok. Priemerný osobný mzdový bod podliehal v období rokov 2004 až 2005 redukcii s cieľom postupného prechodu na nový dôchodkový systém a zníženia rozdielov medzi staropoberateľmi a novopoberateľmi dôchodkových dávok. Od 1. januára 2006 vstúpila do platnosti novela zákona o sociálnom poistení, ktorá rozložila úpravu a redukciiu priemerného osobného mzdového bodu na dlhšie obdobie a to najmä z dôvodu

spomalenia uplatňovania princípu zásluhovosti a v záujme ochrany nízkopříjmových poistencov.

Tab. 6: Vývoj aktuálnej dôchodkovej hodnoty (€)

Rok	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2015
ADH	6,094	7,126	8,270	9,2246	9,8182	10,2524	10,6865

Hodnota ADH v rokoch 2004-2008 prepočítaná konverzným kurzom 1€=30,1260 SKK

Zdroj: Sociálna poisťovňa.

Ďalšou zmenou v súvislosti so starnutím obyvateľstva a s nepriaznivou predikciou zdrojov Sociálnej poisťovne bola úprava dôchodkového veku. Dôchodkový vek na nárok na starobný dôchodok do 31. 12. 2003 bol osobitne stanovený pre mužov a osobitne pre ženy. Závisel od pracovnej kategórie, do ktorej bolo zamestnanie občana zaradené, a v prípade žien sa sledoval počet vychovaných detí. Dôchodkový vek od 1. 1. 2004 je určený jednotne pre mužov a ženy na 62 rokov. Vyrovnanie dôchodkového veku mužov a žien prebieha postupne s rýchlosťou zvyšovania 9 mesiacov za rok. Skutočný vek odchodu do dôchodku je však nižší ako zákonný vek a podľa The 2015 Ageing Report bude tak ako zákonný ako aj skutočný vek odchodu do dôchodku narastať, s najvyšším tempom rastu v tomto desaťročí.

Tab. 7: Priemerný vek odchodu do dôchodku z trhu práce

	2014	2020	2040	2060	Zmena 2014-2060
muži	61,6	61,9	63,6	66,2	4,6
ženy	59,7	61,7	63,3	65,9	6,2

Zdroj: The 2015 Ageing Report 2015, s. 66

Kvôli snahe zvýšiť udržateľnosť verejného dôchodkového systému pristúpila SR zákonom č.252/2012 k prepojeniu medzi dôchodkovým vekom a strednou dĺžkou života. Od 1. januára 2017 by sa mal dôchodkový vek zvyšovať podľa nárastu strednej dĺžky života celej populácie. Podľa predbežných schém by predpokladaný nárast mal predstavovať približne 50 dní ročne, čo by pri tejto úrovni znamenalo, že približne každých 7 rokov by sa odchod do dôchodku predĺžil o jeden rok³. Nevýhodou tohto stanovenia dôchodkového veku je neistota obyvateľov v produktívnom veku o skutočnom veku odchodu do dôchodku z trhu práce.

³ Šprocha, B.: Úmrtnosť a starnutie obyvateľstva Slovenska. Prognóza budúceho vývoja v kontexte starobného dôchodkového systému, Inštitút finančnej politiky: Ekonomická analýza 26/2012, s. 95

Pri predlžovaní veku odchodu do dôchodku je nutné prihliadať i na tú skutočnosť, že každá práca nie je vhodná na to, aby ju pracujúci mohli vykonávať do vyššieho veku⁴. Nie je možné vylúčiť, že predlžovanie dôchodkového veku by mohlo znamenať aj nárast miery invalidity, na čo bude musieť kontinuálne dôchodkový systém reagovať. Do úvahy je potrebné brať i ohľad na intenzitu zvyšovania veku, pretože príliš vysoký vek by mohol znamenať ťažšie uplatnenie staršej pracovnej sily na trhu práce. Nevhodným nastavením tohto parametra sa zníži príjem z daní a odvodov a zvýšia sa sociálne výdavky zo strany štátu.

Vzhľadom na zvyšovanie výdavkov na dôchodkové dávky v období rokov 2004-2014 došlo v systéme sociálneho poistenia a tým aj v systéme dôchodkového poistenia k zvýšeniu vymeriavacieho základu SZČO a dobrovoľne poistených osôb, k zjednoteniu a následne k zvýšeniu maximálnych vymeriavacích základov na platenie poistného pri zachovaní obmedzení pri stanovení dávok ako aj rozšírenie okruhu povinne poistených osôb aj o osoby vykonávajúce činnosť na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru.

Tab. 8: Výdavky na dôchodkové dávky (€)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Systémové (mld.)	3,16	3,42	3,82	4,39	4,53	5,04	5,24	5,39	5,64	5,9	6,2
Nesystémové (mil.)	:	:	37	37	37	40,2	44,5	44,75	47,3	49,7	52,8
Vianočný príspevok (mil.)	:	:	53	53	62	62,1	60,7	63,4	60,6	70,6	78,3

Výdavky v rokoch 2004-2008 prepočítané konverzným kurzom 1€=30,1260 SKK

Zdroj: MPSVaR SR.

Veľkosť a vývoj verejných výdavkov na dôchodky v budúcnosti nie je len ovplyvnený demografickými faktormi ale aj samotným valorizačným mechanizmom. Kým v období rokov 2004 až 2012 sa dôchodkové dávky zvyšovali percentuálne, tak od roku 2013 sa zvyšujú o pevnú sumu. Od roku 2018 sa budú dôchodky zvyšovať o dôchodkovú valorizáciu. Zmena valorizačného mechanizmu znížila štedrosť systému a v súčasnosti posilňuje solidaritu s nízko príjmovými dôchodcami.

Tab. 9: Spôsob valorizácie dôchodkových dávok z I. piliera

Obdobie uplatňovania	Spôsob valorizácie
2004-2012	<i>Švajčiarska valorizácia:</i> Percento zvýšenia dôchodkových dávok sa určí ako súčet ½ percenta medziročného rastu spotrebiteľských cien a ½ percenta medziročného rastu priemernej mzdy v NH
2013	<i>Valorizácia pevnou sumou</i> percentom z priemernej mesačnej sumy daného dôchodku: % sa určí ako: súčet 50 % medziročného rastu spotrebiteľských cien a 50 % medziročného rastu priemernej mzdy

⁴ Rievajová, E. - Sika, P. – Husáková, M.: Dôchodkový systém v zmenených sociálno-ekonomických podmienkach vo väzbe na príjmovú situáciu dôchodcov, Sociológia č.4/2012, s.469.

2014	<i>Valorizácia pevnou sumou</i> percentom z priemernej mesačnej sumy daného dôchodku: % sa určí ako: súčet 60 % medziročného rastu spotrebiteľských cien a 40 % medziročného rastu priemernej mzdy
2015	<i>Valorizácia pevnou sumou</i> percentom z priemernej mesačnej sumy daného dôchodku: % sa určí ako: súčet 70 % medziročného rastu spotrebiteľských cien a 30 % medziročného rastu priemernej mzdy
2016	<i>Valorizácia pevnou sumou</i> percentom z priemernej mesačnej sumy daného dôchodku: % sa určí ako: súčet 80 % medziročného rastu spotrebiteľských cien a 20 % medziročného rastu priemernej mzdy
2017	<i>Valorizácia pevnou sumou</i> percentom z priemernej mesačnej sumy daného dôchodku: % sa určí ako: súčet 90 % medziročného rastu spotrebiteľských cien a 10 % medziročného rastu priemernej mzdy
2018	<i>Valorizácia o dôchodcovskú infláciu:</i> percentuálne zvyšovanie dôchodkových dávok v závislosti od medziročného rastu spotrebiteľských cien domácností dôchodcov

Zdroj: vlastné spracovanie.

Hlavným rizikom starnutia populácie v priebežne financovanom pilieri a v dávkovo definovanom systéme je predovšetkým jeho solventnosť. Pokiaľ sa zvýši skutočná stredná dĺžka života o viac ako sa očakáva, budú aj dôchodkové dávky vyplácané po dlhšiu dobu ako sa očakáva a tým nebude v I. pilieri dostatok finančných prostriedkov na krytie budúcich záväzkov.

S cieľom postupného znižovania finančného bremena starnutia populácie vo verejných financiách zaviedla SR kapitalizačný pilier vo forme starobného dôchodkového sporenia. Výška dávky poskytovanej z II. piliera je postavená na zásluhovosti. Pre jej výpočet je rozhodujúca výška osobného účtu a vek sporiteľa pri žiadosti o dávku. Oba parametre sú individuálne a mali by motivovať sporiteľa na čo najdlhšie pôsobenie na trhu práce.

Tab. 10: Počet sporiteľov v II. pilieri

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1 114 513	1 538 032	1 562 257	1 484 394	1 434 870	1 442 058	1 450 705	1 462 516	1 449 060	1 464 833

Zdroj: MPSVaR SR

Na začiatku dôchodkovej reformy bol II. pilier povinný pre všetkých novovstupujúcich na trh práce ale od 1. januára 2013 sa zrušil automatický vstup do II. piliera pre prvopoistencov a zaviedla sa možnosť vstupu do dovŕšenia 35 rokov veku. V priebehu prvého desaťročia fungovania II. piliera bol pilier niekoľkokrát otvorený (2008, 2012-2013, 2015), čím sa umožnil vstup ako aj výstup z neho, pričom viac sporiteľov využilo možnosť výstupu.

Od 1. septembra 2012 sa znížila sadzba príspevkov na starobné dôchodkové sporenie z pôvodných 9 % na 4 % z vymeriavacieho základu a sadzba poistného na starobné poistenie sa úmerne zvýšila z pôvodných 9 % na 14 %. Zmena sadzby príspevkov do II. piliera je časovo ohraničená rokom 2016, potom sa bude sadzba zvyšovať každý rok o 0,25 % tak, aby

v roku 2024 dosiahla 6 %. Sporitelia si však môžu svoj budúci dôchodok z II. piliera zvýšiť prostredníctvom dobrovoľných príspevkov, ktoré sú daňovo zvýhodnené do výšky najviac 2 % zo základu dane.

Najzásadnejšou zmenou v oblasti starobného dôchodkového sporenia bolo v roku 2014 prijatie komplexnej právnej úpravy tzv. anuitnej novely zameranej na výplatnú fázu z II. dôchodkového piliera. Z II. piliera sa môžu vyplácať dôchodky tromi formami: doživotný dôchodok, programový výber a dočasný dôchodok, pričom jedinou podmienkou na výplatu starobného dôchodku je dovŕšenie dôchodkového veku. Na sprostredkovanie ponúk dôchodkov sporiteľovi bol zriadený Centrálny informačný ponukový systém, ktorý spravuje Sociálna poisťovňa. Zriadenie systému bolo za účelom transparentnosti, zníženia nielen administratívnej záťaže sporiteľa ale aj informačnej asymetrie.

Doplňkové dôchodkové sporenie ako dobrovoľný III. pilier spravujú doplnkové dôchodkové spoločnosti, ktoré disponujú finančnými prostriedkami účastníkov sporenia.

Tab. 11: Počet účastníkov v III. pilieri

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
693 007	716 383	791 824	812 710	799 338	720 616	708 330	684 031	681 316	682169

Zdroj: MPSVaR SR

V priebehu rokov 2005 až 2014 sa znížil počet účastníkov doplnkového dôchodkového sporenia k čomu prispela od roku 2011 aj zákonom zrušená možnosť účastníka sporenia odpočítat si príspevky na doplnkové dôchodkové sporenie zo základu dane. Výsledná suma dôchodkovej dávky závisí od výšky finančných prostriedkov, ktoré účastník a jeho zamestnávateľ počas celého obdobia sporenia do doplnkovej dôchodkovej spoločnosti odvedli a od miery ich zhodnotenia. Účastník sporenia môže poberať doplnkový starobný alebo výsluhový dôchodok alebo podľa zákonných podmienok môže požiadať o jednorazové vyrovnanie alebo predčasný výber.

Hlavným rizikom príspevkovo definovaných schém je ich primeranosť. Tak ako nie je garantovaná úroveň dôchodkového príjmu, nie je garantovaná ani budúca hodnota dôchodkových úspor, čím sa vynára otázka, či táto suma bude adekvátne pre udržanie požadovanej životnej úrovne dôchodcov⁵. Tiež očakávaná návratnosť investícií nemusí byť tak vysoká, ako sa očakávalo v dôsledku zmien v preferenciách aktív staršej generácie ako aj nižšom potenciálnom hospodárskom raste. Okrem toho dôsledkom predlžovania strednej dĺžky dožitia naakumulovaný majetok musí financovať dlhšie dôchodkové obdobie, ak si sporitelia neupravujú vek odchodu do dôchodku.

⁵ OECD: Pension Outlook 2014, OECD Publishing, 2014, s. 23.

Záver

Starnutie populácie vyvoláva tlaky na dôchodkové systémy a jednotlivé krajiny pristupujú k viacerým reformným opatreniam. Zásahy do systémov sa prejavujú zvýšením veku odchodu do dôchodku, vyššou mierou zamestnanosti starších pracujúcich ako aj menej štedrými dôchodkovými nárokmi, čo ovplyvňuje verejné výdavky na dôchodky. Slovensko pristúpilo postupne od roku 2004 k odľahčeniu verejného systému pomocou zavedenia kapitalizačného II. piliera a prestavbou III. piliera. Súčasný ekonomický prostredie charakterizované nízkymi výnosmi, úrokovými sadzbami a nízkym ekonomickým rastom neprospieva dôchodkovým fondom, čo môže viesť k zníženiu finančných prostriedkov v budúcnosti a následne k nižším dôchodkovým príjmom. Vzhľadom na vývoj strednej dĺžky života a počtu obyvateľov v poproduktívnom veku sa pristúpilo k odloženiu veku odchodu do dôchodku a jeho napojenie na strednú dĺžku života. Je potrebné mať na zreteli, že stredná dĺžka života sa líši medzi jednotlivými sociálno-ekonomickými skupinami a zvýšenie dôchodkového veku môže mať negatívny dopad na niektoré skupiny obyvateľstva. K nestabilite systému okrem procesu starnutia, dlhšieho poberania dôchodkových dávok prispieva aj znižujúca sa ekonomická aktivita mladých ľudí a nestabilné legislatívne prostredie. Dnes je predčasné hodnotiť reformu dôchodkového systému na Slovensku, nakoľko len od roku 2015 začínajú prví sporitelia poberať dôchodok z II. piliera a tak nie je možné zhodnotiť napĺňanie cieľov dôchodkovej reformy.

Podakovanie

Tento príspevok vznikol v rámci riešeného projektu OP VaV s názvom Vytvorenie excelentného pracoviska ekonomického výskumu pre riešenie civilizačných výziev v 21. storočí (ITMS 26240120032). Podporujeme výskumné aktivity na Slovensku/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ“. (50 %) a s podporou výskumného projektu VEGA č. 1/0103/12 „Trh práce vo väzbe na ekonomický rast v kontexte spoločensko-ekonomických zmien“ (50 %).

Referencie

European Commission. The 2015 Ageing Report. Economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (2013-2060). *European Economy* 3/2015. 424 s. ISSN 1725-3217.

Eurostat. Databáza. Dostupné online: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

MPSVaR SR. *Správy o sociálnej situácii obyvateľstva SR 2004-2014*. Dostupné online: <http://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/analyticke-centrum/>

Novysedlák, V. – Porubský, M. – Gábik, R.: „Analýza dlhodobej udržateľnosti a návrhy na zmenu dôchodkového systému SR“. Inštitút finančnej politiky: Ekonomická analýza 26/2012, 86 s.

OECD. *Pensions Outlook 2014*. OECD Publishing, 2014. 205 s. Dostupné online: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264222687-en>

Rievajová, E. – Sika, P. – Husáková, M. „Dôchodkový systém v zmenených sociálno-ekonomických podmienkach vo väzbe na príjmovú situáciu dôchodcov“ *Sociológia*, roč. 44, č.4/2012, s.456-477. ISSN 1336-8613.

Sivák, R. – Ochotnický, P. – Čambalová, A. „Fiškálna udržateľnosť penzijných systémov“ *Politická ekonomie* č.6/2011, s. 723-742. ISSN 0032-3233.

Špírková J. – Spišiaková, M. „The impact of some risk factors on the amount of pension from the third pillar pension“ *Ekonomický časopis*, roč. 62, č. 1/2014, s. 71-82. ISSN 0013-3035.

Šprocha, B. „Úmrtnosť a starnutie obyvateľstva Slovenska. Prognóza budúceho vývoja v kontexte starobného dôchodkového systému“ *Prognostické práce*, roč. 5, č.2/2013, s. 79-102. ISSN 1338-3590

Virdzek, T. – Šebo, J. „Uplatnenie automatického vyrovnávacieho mechanizmu v priebežnom pilieri dôchodkového systému v Slovenskej republike“ *Ekonomický časopis*, roč. 60, č. 5/2012, s. 482-494. ISSN 0013-3035.

Kontakt

Silvia Šipikalová

Katedra sociálneho rozvoja a práce

Národohospodárska fakulta

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1

852 35 Bratislava

Mail: silvia.sipikalova@euba.sk